

valamint az „ungarisch” szavak (részben hibás) értelmezésére vonatkozó fejtegetésekkel. A szerzőket nyilvánvalóan sérti a „Felvidék” (a német szövegben „Oberland”) kifejezés; helyette XVI–XVII. századi események kapcsán is „Szlovákia területét” emlegetik, s nehezményezik, hogy egy XIV. századi orgonaépítés helyszínéként „Zemplén megye”, s nem „Kelet-Szlovákia” említetik. Klinda és Mayer írása —a szerzők szándékával épp ellentétben— nyilvánvalóan nem öregbítette a szlovákiai orgonatörténet-írás tekintélyét. (A reflexió végén vaskos orgonatörténeti tévedés is szerepel: az írás Martin Šaško legnagyobb, békési orgonáját békéscsabainak nevezi és Šaško fiának tulajdonítja. Mivel Marian Mayer Šaško munkásságából írta doktori dolgozatát, sőt a témának egy egész könyvet is szentelt, tényleges szerzőtársi közreműködését legalábbis óvatos kételkedéssel kell fogadnunk.) Ezen felül, e Don Quijote-i esetnek számunkra is lehetnek tanulságai. Nemcsak azt a fájdalmas tényt kell tudomásul vennünk, hogy kulturális és történelmi örökségünk legjava ma a szomszédos országokban található, hanem azt is, hogy ezt az örökséget (beleértve a hazai emlékeket is) különböző nyelveket beszélő „hungarus”-ok, azaz az egykori közös hazában élő valamennyi népcsoport hozta létre. Az a változó határoktól s birtoklási viszonyoktól függetlenül egy és oszthatatlan, mindannyiunk öröksége; az itt őrzött szmrecsányi szárnyas oltár és garamszentbenedeki úrkoporsó éppúgy a „tót atyafiak” emléke is, ahogy a mi történelmünknek része a kassai dóm vagy a Pozsonyban található Missale notatum. Nyilvánvalóan, történeti tényeket nem szabad sem elhallgatni, sem elferdíteni. Véleményünk megfogalmazásában azonban érdemes figyelni a szomszédok érzékenységre. Az empátia nemcsak kötelező keresztény szeretetgyakorlat, hanem álláspontunk elfogadtatásának fontos kelléke is. Ez kifejeződik például abban, hogy nem fordítjuk le magyarra azok neveit, akik azt így talán soha nem használták, idegen nyelvű szakcikkben (gyakorlati okokból is) jelezzük a települések mai hovatartozását és elnevezését, és a megfelelő, magyar nyelvű szakmunkákhoz nemcsak angol vagy német, hanem a téma (és az illem) megkívánta szlovák, román, szerb stb. nyelvű összefoglalót is csatolunk.

Enyedi Pál

Marian Alojz Mayer: *Martin Šaško a jeho organárska škola* [Martin Šaško és orgonaépítői iskolája]. Hudobné Centrum, Bratislava 2003. ISBN 80–88884–47–0, 204 lap, 32 színes tábla, 21×30 cm.

A szlovákiai történeti orgonákról először jó két évtizede, a pozsonyi Opus Kiadónál jelent meg könyv, mely Gergelyi Otmár és Karol Wurm alapvető kutatásainak eredményeit foglalta össze a nagyközönség számára szlovák és német nyelven. A most közreadott újabb orgonatörténeti témájú —ezúttal szlovák nyelvű— kötet a XIX. század legjelentősebb felvidéki orgonaépítőjének, Martin Šaškónak és tanítványainak, Samuel Wagnernek, ifj. Martin Šaškónak,

Matej Vavrónak, Mozsny Vincének és Gustáv Adolf Molnárnak munkásságát mutatja be részletesen.

Mayer könyvének bevezetőjében felvázolja a korabeli európai és felvidéki orgonaépítés néhány fontos jellemzőjét, majd külön-külön foglalkozik a Šaško-iskola egyes mestereivel. Önálló fejezetekben olvashatók az életrajzok, a hangszerekről szóló korabeli vélemények, a mesterek működésének részletei, valamint a műhelyekkel és az orgonaépítési szerződésekkal kapcsolatos tudnivalók. Nagyobb, alfejezetekre tagolt részek foglalkoznak a hangszerek műszaki jellemzőivel, a diszpozíciókkal, az egyes regiszterekkel. Ezeket részletes orgonaleírások követik (a kötetben összesen negyvennyolc ilyen ismertetés található). Minden orgonaépítő bemutatását műlistája zárja. A további tájékozódást a több mint félezer tételt meghaladó jegyzetapparátus és a kötet végén található irodalomjegyzék segíti. Ugyanitt olvashatjuk a részletesen ismertetett hangszerek ábécérendbe szedett felsorolását, valamint (4–4 oldalon) a német és angol nyelvű összefoglalókat.

A kiadvány nyomdatechnikailag igényes, szép küllemű, jól forgatható és könnyen áttekinthető. Bár a 113 fekete-fehér ábra között alulexponált fotók is találhatóak, a 68 színes fénykép mind megfelelő, vagy —többségében— jó minőségű. A leírtakhoz számos műszaki ábra és táblázat is társul. A könyv megjelenéséhez hasonló annak tartalma is, mely nemcsak szerzőjének alapos orgonológiai felkészültségéről tanúskodik, hanem —a monografikus feldolgozás szélességével, mélységével és alaposságával— a művet egyben a magyarországi orgonatorténét feldolgozásában úttörő jellegű, követésre méltó munkává teszi. Ugyanis sem Angster József vagy Szigeti Kilián jól ismert könyvei, sem Hermann Binder egyébként kitűnő, az erdélyi orgonaépítésről írt összefoglalása nem tárta fel ilyen, minden lényeges jellemzőt és körülményt számba vevő részletességgel egy jelentős orgonaépítő (és követői) teljes munkásságát. (Némiképp hasonló, de egy orgonauzem működésének csupán valamelyik rövidebb korszakát vizsgáló tanulmány Dékány András írása Rieger mechanikus orgonáiról, ld. lapunk VIII. évfolyamának 439–476. lapjain.)

Marian Mayer művének kiválóságát és rendkívüli jelentőségét nem csökkenti az a néhány kifogás, melyeket a szemleíró alább mintegy kötelességszerűen felsorol. A könyv használhatóságát tovább növelte volna a név- és helységnévmutató. Bár a szerző többször foglalkozik Šaško legnagyobb, épp a mai Magyarországon található hangszereivel (a békési református és a mezőberényi szlovák evangélikus templom orgonájával), nehezen érthető, hogy a részletes ismertetők közül miért hiányzik mindkettő leírása, s fotója a képek közül? (A Šaško-iskola egyébként kevésszámú, idehaza „maradt” hangszere közül csupán az ifjabb Šaško csanádalberti orgonájának részletes leírása került a könyvbe.)

Továbbá, tudományos igényű munkába nem való az efféle felületes fogalmazás: „Önálló tevékenysége során [az 1894-ben elhunyt — a szerz. megj.] Martin Šaško több orgonát épített Magyarországon, de Szlovákiában is dolgozott...” (109., 198.). A szlovák szöveg „na Slovensku” és a német nyelvű összefoglaló

„in der Slowakei“ kifejezésénél némileg árnyaltabban (de nem egyértelműen) fogalmazott az angol fordító: „on Slovak territory” (202.). Hasonló, pontosításra szoruló kijelentés az is, miszerint többek között „Szlovákia gazdasági körülményei” akadályozták meg, hogy [az 1893-ban elhunyt — *a szerz. megj.*] Martin Šaško európai rangú orgonaépítővé válhasson (21., 197., 201.). (NB. Mayer könyvének német nyelvű méltatásában Ferdinand Klinda egyenesen „az akkoriban elnyomott Szlovákia” gazdasági helyzetéről ír, vö. *Ars Organi* 53 [2005] 2. szám, 121.)

Végül, a könyv a szlovák orgonatörténeti kutatás nemzetközi tekintélyét még inkább növelte volna, ha az —a korábbi pozsonyi kiadványhoz hasonlóan— két nyelven, egy világnyelvre (vidékünkön hagyományosan és célszerűen németre) is lefordítva jelent volna meg. Ez a szláv nyelveket nem értő olvasóknak is lehetővé tette volna, hogy az értékes anyag részleteihez hozzáférjenek.

A mű nemcsak a magyarországi orgonaépítés történetével foglalkozóknak nélkülözhetetlen szakmunka, hanem azt az orgonarajongók is örömmel forgathatják.

Enyedi Pál